

operatura ut possit non operari. Unde ad secundam respondetur, solum sequi, si hæc propositiones semel supponuntur veræ, necessario aliquando futurum esse quod per eas significatur, necessitate consequentiæ, et ex suppositione, non simpliciter, quia absolute non fuit necessarium eas esse veras; tamen, supposito quod veræ sint, fieri non potest quin eo tempore verificentur, pro quo veræ esse supponuntur, de quo latius in fine hujus libri. Ad tertiam respondetur, veritatem harum propositionum non esse sumendam ex causis secundum se, sed ex determinatione earum, quam in aliquo instanti habebunt, quia per has propositiones non significatur causas posse hoc facere; hoc enim non sufficit ad propositionem de futuro, sed de possibili tantum; neque significatur causas hoc effecturas necessario; hoc enim nimium est, et solum significatur per propositionem modalem, non vero de inesse. Unde neque etiam significatur causas nunc jam esse determinatas ad illum effectum qui futurus dicitur; nam hoc necessarium non est ad veritatem illarum propositionum, quæ non conjungunt effectum cum causa pro tempore præsentis, sed tantum pro futuro; solum ergo significatur, quod talis causa aliquando determinanda sit ad talem effectum, etiamsi nunc illa causa sit indifferens. Quæ omnia satis ex sequentibus constabunt.

CAPUT III.

FUTURA CONTINGENTIA NON POSSE IN PROXIMA CAUSA PRÆSCRIBI OSTENDITUR.

1. *Quam sit difficile assignare medium, in quo cognoscantur hæc futura.* — Ostendimus habere Deum præscientiam futurorum contingentium; superest ut viam et modum illa cognoscendi inquiramus, et quoad fieri possit declaremus. In qua re non est difficultas de medio ex parte cognoscentis, nam constat Deum per suam essentiam, tanquam per lumen, et speciem, et actum intelligendi, hæc singularia omnia cognoscere; sed difficultas est de medio ex parte rei cognitæ: quia cum hæc veritates contingentes neque per se notæ sint, neque simpliciter necessariae, vix potest intelligi quo medio perspiciantur; seu, quod idem est, cum effectus contingens non manet necessario a causa sua, nec causa ipsa de se sit determinata ad talem effectum, vix potest in-

telligi quomodo certe cognoscatur talis effectus futurus antequam sit. Qua difficultate nonnulli Theologi superati, dixerunt nullam sufficientem rationem aut modum hujus cognitionis posse a nobis in hac vita explicari; satisque nobis esse si, ex infinitate divinæ perfectionis, Deum hæc omnia nosse concludamus, ut videre licet in Ocham., Gabriele, et Gregorio, in 1, dist. 38; et Marsilio, quæst. 40. Sed quamvis verum sit non posse nos exacte mysterium hoc intelligere, aut explicare quoad modum ejus, nihilominus aliquam ejus rationem assignare possumus, et quod in aliis rebus divinis nobis contingit, facilius nobis est ostendere quid non sit, quam quid sit. Ideoque per varios modos discurremus, eosque qui nobis non probantur rejiciemus, ut ita tandem quid a nobis dici possit concludamus.

2. *Diversimode rei veritas cognosci potest.* — Duobus igitur modis intelligi potest aliqua veritas, scilicet, vel in alio, vel in seipsa intuitive. Rursus in alio variis modis, quorum aliqui imperfectionem claram involvunt, et ideo non habent locum in Deo, ut est cognitio in testificante, quo modo Prophetæ cognoscunt hæc futura; Deo enim non potest hic modus cognitionis convenire; tum quia imperfectus est; tum quia non habet Deus a quo discat. Rursus potest aliquid in alio cognosci, ut in effectum, et hic etiam modus cognitionis non habet locum in Deo propter generalem imperfectionem suam, et quia specialiter ac per se repugnat his futuris; quia antequam sint, non possunt habere effectum per quem cognoscantur. Aliter vero potest unum in alio cognosci absque imperfectione, scilicet, cum cognoscitur effectus in causa exemplari vel efficiente, vel proxima vel remota, et per hos modos discurrendum nobis est. Quoniam vero sermo est de actibus liberis, qui a voluntate creata pendent, suppono non habere aliam causam, nisi vel proximam, quæ est ipsa voluntas creata cum omnibus conditionibus suis; vel primam, quæ est Deus cum omnibus ex parte ejus requisitis. Unde certum est in causis cœlestibus vel aliis similibus non posse hæc futura præcognosci, alioqui possent ab Angelis et dæmonibus cognosci, et tales causæ nostram possent determinare voluntatem; quod falsum esse constat, et alibi solet contra astrologos judicarios ex principiis fidei ostendi. Itaque hic dicemus de causa proxima, et postea de prima.

3. *Qui sentiant causam proximam esse medium*

hujus cognitionis.—*Quo id dicant fundamento.*

— Prima sententia est generalis, omnia hæc futura posse cognosci in causa proxima, id est, in voluntate non nude sumpta, sed ut applicata est hic et nunc, cum hoc judicio, hoc objecto, hac inclinatione, ac denique cum omnibus aliis quæ illam possunt, vel impedire, vel determinare ad volendum. Itaque sentit Durandus, in primo, distinct. 38, quæstion. tertia; et Thomas de Argentina in secundo, distinct. 40, artic. tertio, ad argumenta, et aliqui moderni Thomistæ hoc sequuntur, et afferunt locum divi Thomæ, 1 cont. Gent., capit. 67, ratione tertia, sed illum locum supra explicavi, capite primo, de effectibus naturalibus contingentibus, cum Ferrario ibi. Durandus etiam et alii auctores non satis rem explicant, quia adjungunt divinam voluntatem inter cæteras causas, de qua nunc non agimus. Potest fundari hæc opinio, primo, quia interdum videntur hæc futura revelari in causis suis, ut apud Matth. 11: *Si in Tyro et Sidone hæc facta, etc.*, nam poenitentia Tyriorum et Sidoniorum ibi prædicitur ut futura ex vi talium causarum, scilicet, virtutum et miraculorum, nam in se non potuit prævideri, cum nunquam fuerit. Secundo, ratione tacta a Durando; quia Deus comprehendit naturam voluntatis, et omnia quæ illam possunt impedire et determinare; ergo, si omnia hæc Deus intueatur, videbit in illis ad quam partem sit determinanda voluntas. Patet consequentia, quia, sicut ex causa natura sua determinata ad unum, necessario sequitur effectus, ita ex causa indifferente natura sua, si adjungantur omnia quæ illam possunt impedire et determinare, infallibiliter sequitur talis effectus. Tertio, quia Angelus vel dæmon virtute naturali potest cognoscere futura in causa, probabilissima conjectura et interdum moraliter certa; ergo Deus, qui infinite superat Angelum in perspicacia intellectus, poterit etiam certo hæc in causa cognoscere.

4. *Secunda opinio, solos effectus gratiæ cognosci in causa proxima.* — *Quomodo actus pravos cognosci dicant alii.* — Secunda opinio potest esse media, seu distinctione utens. Nam sunt quidam effectus contingentes, qui fiunt a voluntate, sola virtute naturali, ex generali causalitate causæ primæ. Alii vero sunt effectus gratiæ, qui fiunt speciali Dei motione, vel auxilio. Priores effectus, ait hæc opinio, non possunt cognosci in causa proxima, propter rationes infra tractandas, et quia hic

nihil speciale intervenit. Posteriores vero effectus possunt cognosci a Deo in causa proxima, scilicet in auxilio efficaci, quod Deus præstat ad hæc opera facienda, de quo multi intelligunt locum citatum Matthæi 11; hoc autem auxilium est aliquid in homine inherens, et principium proximum, seu causa libera operationis ejus; ergo cognoscitur effectus in causa. Quinimo aliqui extendunt hanc distinctionem ad actum liberum bonum, vel malum, ut malus cognosci non possit in causa, omnis autem bonus possit; quia ad malum non dat Deus specialem motionem inherentem homini, et antecedentem ad actum, ne fiat Deus auctor mali; ad omnem autem bonum actum dat hujusmodi motionem, quia speciali modo est auctor omnis boni. Unde tandem alii (qui jam in re coincidunt cum prima opinione) addunt quod, etsi mali actus non possint præcognosci in causa proxima, ut habente positivam motionem, qua determinetur ad bonum, cognosci tamen in illa ut carente tali motione, quia, hoc ipso quod non movetur et determinatur ad bonum, determinabitur ad malum, siquidem ad alterum determinanda est, et sine prædicta motione non potest ad bonum determinari. Hæc et alia hujusmodi invenientur in aliquibus ex recentioribus, quæ latius superiori opere tractata sunt.

5. *Tertia opinio illis opposita.* — Tertia opinio generaliter negat posse hæc futura cognosci in suis causis proximis. Hanc docet expresse D. Thomas, 1 p., quæst. 14, art. 13, et infra, quæst. 57, art. 3, et 86, art. 4, et 2. 2, q. 171, art. 6, ad 2, et 1 contra gent., c. 66 et 67; Cajetanus, et Ferrariensis his locis. Capreolus late in 1, dist. 38, quæst. 1, ubi in hoc conveniunt Scotus et Ocham cum sectatoribus, et fere alii Theologi, et videtur indubitata sententia.

Notationes ad veram sententiam confirmandam.

6. Pro explicatione sententiæ, suppono primo hic non esse sermonem de voluntate divina et prædefiniente, vel concurrente per absolutum decretum suæ voluntatis, sed solum de eo quod in homine inheret, vel inesse potest, quo ad volendum vel nolendum seu non volendum inducatur vel retrahatur, quod solum esse potest, per se ac proxime loquendo, in voluntate vel intellectu. Nam, licet exteriora et appetitus sensitivus possent etiam

conferre, tamen omnia debent per intellectum applicari, ut excitare vel movere voluntatem possint; omne autem illud quod hujusmodi est, debet esse prævius ad actum contingentem et liberum, et consequenter ad ipsam actionem, qua fit talis actus, nam in illa est formalis usus libertatis; debet ergo esse causa talis actionis, et consequenter aliquid ab ipsa distinctum.

7. *Quid sit effectus contingentes cognosci in causa.* — Secundo, supponendum et explicandum est quid sit effectum contingentem cognosci in causa, ne incidamus in æquivocationem qua aliqui utuntur, dicentes hunc effectum cognosci in causa, non in virtute causæ, sed in determinatione causæ. Dupliciter enim potest hæc determinatio intelligi: uno modo, ut fiat libere et active ab ipsa libera facultate elicente actum liberum, et libere se determinante; alio modo potest intelligi passive, et absque usu libertatis, et consequenter ab alio principio intrinseco seu inhærente homini, quodcumque illud sit, et in quovis genere causæ. Prior determinatio consistit in aliquo actu secundo; nam, cum dicatur esse libere et active a voluntate, ut a proximo principio, nihil aliud esse potest nisi actus secundus; in voluntate enim nihil est nisi aut actus aut habitus, et si quid aliud esse potest per modum actus primi. Hæc autem determinatio non est actus primus seu habitus; tum quia actus primus non proxime elicitur a voluntate, sed ad summum fit per actum; unde effectio ejus non est libera, nisi quatenus actus, ex quo resultat, liber est; tum etiam quia habitus non determinat voluntatem ad unum; habitibus enim utimur cum volumus; ergo illa determinatio non est nisi actus secundus a voluntate libere elicited. Unde si effectus contingens, qui cognosci dicitur, sit ille idem actus quo voluntas se determinat, cognoscere talem effectum in determinatione causæ, non est cognoscere illum in causa, sed in seipso, quia ipsemet est formalis determinatio causæ; si autem ille effectus sit aliquis alius manans ab hac determinatione, vel tanquam actus imperatus tantum, ut motio brachii manat a voluntate efficaci, ablato impedimento; vel tanquam actus imperatus, et elicited simul a voluntate, ut dolor de peccatis ex voluntate efficaci pœnitendi; vel denique tanquam actus elicited tantum, et resultans ex alio, a quo virtualiter tantum imperatur, ut electio medii necessarii sequitur ex intentione finis, his omnibus mo-

dis verum est hujusmodi effectum posse cognosci in determinatione causæ jam supposita, et non ablata nec impedita. Tamen ille effectus non cognoscitur ut contingens, sed ut habens necessariam connexionem cum tali determinatione; quare non solum a Deo, sed etiam ab Angelo cognosci potest, si aliunde nota sit determinatio prima, ex qua oriuntur consequentes effectus. Ergo in toto hoc cognitionis genere non proprie cognoscitur effectus contingens in causa libera ut sic, sed in actuali determinatione ejus; ideoque adhuc superest videndum quomodo cognoscatur illa prima determinatio, in qua tota hæc contingentia posita est. Et hoc est obiter notandum in omni serie effectuum contingentium habentium inter se necessariam originem unius ab alio, ita ut primus sit contingens, illo vero posito alii necessario orientur; tunc enim in solo primo quærendum est medium, vel modus quo cognosci possit; nam, illo cognito, in illo potuerunt reliqui cognosci, quia jam non cognoscuntur ut contingentes, sed ut necessarii, ex suppositione.

8. Posterior determinatio non potest consistere in actu elicited a voluntate; nam vel ille esset liber, et sic incidere in priorem modum; vel esset necessarius, et sic cognoscere talem determinationem non esset cognoscere effectum contingentem, sed necessarium. Et consequenter, si ex illo actu alii orientur, qui in illo cognosci possint, tota hæc cognitio pertinebit ad necessarios effectus, non ad contingentes. Nisi quis fingat a voluntate habente et elicente talem determinationem necessariam, ex vi illius posse oriri effectus contingentes, qui in tali determinatione infallibiliter cognoscantur; hoc autem neque ab aliquo hactenus dictum est, nec satis potest mente concipi; et a fortiori impugnabitur ex dicendis, nam quoad hoc eadem erit ratio de illo quæ de passiva determinatione. Non igitur consistit hæc passiva determinatio in actu elicited a voluntate, sed in aliqua alia dispositione inhærente, vel ipsi voluntati vel intellectui, ratione cujus voluntas ita est determinata in actu primo ad hunc actum elicendum, ut omnino illum, et non alium effectura sit, et hoc modo propriissime dicitur effectus cognosci in causa et in virtute causæ, sive talis rei quæ vim habet ad ita determinandam voluntatem, non vero in ipsa voluntate, nisi quatenus apta est sic determinari.

9. *Scientia, de qua est sermo, certa est, non*

conjecturalis. — D. Thomas. — Tertio, suppono sermonem esse de scientia certa et infallibili, ita ut, illa posita, implicet contradictionem in sensu composito non ita fieri; nam de scientia conjecturali omnes docent posse hujusmodi effectum in causa cognosci, ut patet ex divo Thoma, 1 parte, quæstion. 14, artic. 13, et sæpe alias, et est per se manifestum experientia et ratione; quia voluntas, licet sit ex se indifferens, ex adjunctis inclinatur magis ad unam partem quam ad aliam, et frequentius sequi solet vel quod melius apparet, vel quod fortius apprehenditur, vel quod est consentaneum alicui naturali propensioni. Hic autem cognitionis modus imprimis generalis non est, nam interdum potest voluntas, etiam positus omnibus requisitis ad agendum, manere ad utramque partem ita indifferens et æque propensa, ut neque per conjecturam possit in ea cognosci quid actura sit. Solum ergo contingit hic modus cognitionis, quando adjunctæ circumstantiæ reddunt voluntatem magis propensam ad unam partem, quam ad aliam: tantoque erit major conjectura, quanto in hoc fuerit major inæqualitas. Ac deinde etiam tunc hic modus cognitionis proprius a Deo removetur, quam ei tribuatur, quia, si aliquo modo in eum convenit, non est ex parte divini iudicii, sed ex parte tantum objecti; nam, ut latius in disputat. 30, section. 15 Metaphysicæ, dixi, Deus non habet probabilia iudicia, vel conjecturas, sed evidenter judicat quid causæ vel signa magis indicent; et in hoc habet summam perfectionem, quia cognoscit in causa quidquid in ipsa est, et eo modo quo est. Et ideo Deus non sistit in hac cognitione, sed aliunde eam habet certam et infallibilem, per quam judicet quid futurum sit.

Deus non certo cognoscit effectus contingentes in proximis illorum causis.

10. His positus, dicendum est non posse Deum habere certam et infallibilem scientiam futurorum contingentium in proximis eorum causis. Hanc conclusionem probo, primo generali ratione tacta a D. Thoma supra, quia effectus in causa cognosci non potest nisi secundum esse quod habet in illa; sed effectus contingens in causa sua proxima, etiam proxime disposita ad operandum cum omnibus prærequisitis, non habet esse certum et determinatum, sed indifferens, quia virtus causæ neque ex se est ad illum determinata,

neque ex omnibus adjunctis prærequisitis sufficienter determinatur; ergo non potest talis effectus in tali causa cum certitudine cognosci. Major cum consequentia per se notæ videntur. Minor constat ex dictis in superiori opere, et in disput. 19 Metaphysicæ de ratione causæ liberæ; est enim de ratione ejus ut, positus omnibus prærequisitis ad agendum, maneat adhuc indifferens; causa autem propria et proxima horum effectuum contingentium est causa libera.

11. Præterea declaratur in communi hoc modo, quia hæc causa est voluntas, et in illa præcise sumpta certum est et constat hoc non posse cognosci. Sumo ergo omnia quæ adjunguntur voluntati, et dicuntur ita determinare illam in actu primo, ut jam certo possit in ea cognosci effectus. Et interrogo an illa omnia necessitate naturæ eveniant, ita ut voluntas necessitate quadam naturali, seu extrinseca, in illo statu constituatur, vel cum contingentia et libertate sua. Si hoc secundum dicatur, restabit quærendum quomodo cognoscatur voluntatem esse constituendam in eo statu, cum contingens sit. Et, si hoc ipsum dicatur cognosci in alia priori causa, rursus idem de illa interrogabimus, et nunquam erit quærendi terminus, nisi sistamus vel in causa necessario agente, vel in effectu qui non possit cognosci in causa sua. Si vero concursus illorum omnium, quæ determinant voluntatem, dicatur necessitate quadam evenire, perit libertas; quia causa, quæ necessitate naturæ determinata est ad unum, non agit libere; nam hæc duo sunt contradictorie opposita; sed hæc causa necessitate naturæ determinata est ad unum, quia necessitate naturali vel extrinseca, dicuntur illi adjungi vel superaddi ea quæ illam determinant ad unum; ergo. Dixi semper: *Necessitate naturali, vel extrinseca*, quia parum refert quod illa necessitas proveniat a causa naturali, vel a libera extrinseca, si respectu voluntatis ex necessitate infertur, ut in lib. 1 præcedentis operis late prosecuti sumus.

12. *Vulgaris solutio propositæ rationis.* — Diluatur. — Solet ad hæc argumenta responderi per vulgarem distinctionem de sensu composito et diviso, nimirum, voluntatem sic applicatam ad opus infallibiliter operari, et nihilominus libere, etiamsi omnes illæ circumstantiæ, determinantes illam, antecedant usum libertatis, et ex illis sequatur infallibilis illa determinatio; quia tota hæc est necessitas ex suppositione, et non simpliciter.